कटहरिया नगरपालिका
लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति
२०७९

कटहरिया नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
कटहरिया, मधेश प्रदेश नेपाल

विषय सुची

१	पृष्ठभूमि	१
१.१	नगरपालिकाको परिचय	२
२	अवस्था विश्लेषण	२
२.१	SWOT विश्लेषण	३
२.२	सरोकारवाला पहिचान	७
२.३	लक्षितवर्ग पहिचान	८
३	दीर्घकालिन सोच (Vision)	९
४	ध्येय (Mission)	९
५	लक्ष्य (Goal)	९
६	उद्देश्य (Objectives)	९
७	लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति	९
८	लैससास रणनीति (GESI Strategy)	१०
८.१	मूल प्रवाहीकरण	१०
८.२	समावेशीकरण	११
८,३	स्थानीयकरण	११
८.४	सशक्तिकरण	११
८.५	सचेतीकरण	१३
८.६	संस्थागत संरचना	१२
८.७	सहकार्य	१२
८.८	समन्वय	१२
८.९	सहजीकरण	१२
८.१०	सामाजिक सुरक्षा	१२
८.११	अनुगमन मूल्याङ्कन	१३
९	रणनैतिक कृयाकलापहरु	१३
१०	वित्त व्यवस्थापन	१६
११	कानूनी व्यवस्था	१७
१२	रणनीति कार्यान्वयनको जीम्मेवारी तथा दायित्व	१७

१३	रणनीति कार्यान्वयन अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था	१८
१४	जोखिम	१९
१४.१	संभाव्य जोखीम	१९
१४.२	जोखीम न्यूनीकरणका उपायहरु	१९
१५	निश्कर्ष	१९

१.पृष्ठभूमि

विश्वमा लैङ्गिक असमानता तथा सामाजिक वञ्चितीकरण सबैको चासोको विषय भएको छ । विगत केही दशक देखि विश्वभरि लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) को क्षेत्रमा उल्लेखनीय प्रगति गरेको देखिन्छ ।

नेपालमा पनि विभेद रहित, समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्न लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण तथा सामाजिक न्यायको क्षेत्रमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरू पुरा गर्दै अगाडि बढि रहेको छ । यसै सन्दर्भमा खास गरी नेपालको संविधान, २०७२ प्रस्तावनमा नै लैङ्गिक विभेद अन्त्य गरी समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने व्यवस्था गरेको छ । त्यस्तै गरी यसको धारा ३८ ले मौलिक हक अन्तर्गत महिलाको हक, धारा ४२ ले सामाजिक रूपले पछाडि परेका तथा पछाडि पारिएका महिला लगायतलाई समावेशी सिद्धान्तका आधारमा राज्यको संरचना तथा सार्वजनिक सेवामा सहभागिताको हक हुने उल्लेख गरी सामाजिक न्यायको हक तथा धारा ४३ ले आर्थिक रूपले विपन्न, अशक्त र असहाय अवस्थामा रहेका एकल महिला लगायतलाई कानुनबमोजिम सामाजिक सुरक्षाको हक सुनिश्चित गरेको छ । यसका साथै राज्यले नागरिकहरूका बीच उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जातजाति, लिङ्ग, आर्थिक अवस्था, भाषा, क्षेत्र, वैचारिक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै आधारमा भेदभाव गर्ने छैन भनी व्यवस्था गरेको छ ।

नेपालको संविधानको प्रस्तावनामा नै लैंङ्गिक विभेद अन्त्य गरि समानुपातिक समावेशी र सहभागितामुलक सिद्धान्तका आधारमा समतामुलक समाजको निर्माण गर्ने व्यवस्था गरेको छ । महिलाको हक सम्वन्धी धाराले समान वंशीय अधिकार, सम्पत्ति तथा पारिवारीक मामिला सम्बन्धी अधिकार, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदको व्यवस्था गरेको छ । यसका साथै महिला विरुद्ध हुने हिंसाजन्य कार्यहरूलाई कानून बमोजिम दण्डनीय हुने व्यवस्था गरेको छ । समानताको हकले नागरिकहरु, सामाजिक र सांस्कृतिक रुपले पछाडि परेका समुदाय समेतको संरक्षण, सशक्तिकरण वा विकासको लागि संविधानमा विशेष प्रावधानहरुको व्यवस्था रहेको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा स्थानीय तहको काम, कर्तव्य र अधिकारमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । त्यसै गरी वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकारमा तथ्यांक अद्यावधिक तथा खण्डीकृत तथ्यांक संकलन, विकास कार्य अन्तर्गत बालविवाह, बहु-विवाह, लैंगिक हिंसा अन्त्य गर्ने आदिको व्यवस्था गरिएको छ । स्थानीय तहको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा महिला तथा पिछडिएको सहभागिता सुनिशचित गर्दै महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने योजना छनौटमा जोड दिदै लैससास प्रवर्द्धन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

यस सन्दर्भमा कटहरिया नगरपालिकाले लैङ्गिक मैत्री समावेशी नगरपालिका बनाउने परिकल्पना अनुरुप समुदायमा पछाडी पारिएका वा परेका महिला, दलित, आदिवासी जनजाती, मधेसी, अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, एकल महिला र हिंसा पीडितहरुलाई समान सहभागीता, अग्रसरता र निर्णय प्रक्रियामा सहभागीताको भुमिकासहित लैङ्गिक समानता र सामाजीक समावेशीकरण मार्फत सवैले आत्मसम्मान वोध हुने वातावरण निर्माण गर्न र नगर पालिका वाट गठन तथा सञ्चालन हुने समिति, संरचना र क्रियाकलापहरुलाई मुलप्रवाहीकरणको माध्यमवाट लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण पद्धतीलाई संस्थागत गर्न आवश्यक

देखीएकोले “कटहरिया नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समाबेशीकरण रणनीति, २०७९” तर्जुमा गरिएको छ ।

१ कटहरयिा नगरपालिकाको परिचय

कटहरिया नगरपालिका नेपालका ७ प्रदेश मध्ये मधेश प्रदेश रौतहट जिल्लामा अवस्थित छ । मुलुक संघियतामा गईसकेपछि नगरवासीका आवश्यकता अनुरुप विकासका क्रियाकलाप अगाडी बढाउन स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ का आधारमा नगरपालिकाले आफ्ना क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्दै आएको छ । नगरपालिकाको सर्वाङ्गीण विकासको लागि योजनाकर्ता तथा विकासकर्तालाई नगरको सबै क्षेत्रको वस्तुस्थितिको जानकारी हुनुपर्दछ । यसले विकासको अवधारणालाई सहभागितात्मक र लोकतान्त्रिक प्रक्रियासंग आवद्ध गर्न सहयोग पुर्याउछ । दश बर्षे शसस्त्र द्वन्द्व, २०६२/६३ को लोकतान्त्रिक आन्दोलन तथा तत् पश्चातको मधेस आन्दोलनको जगमा स्थापित सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतान्त्रिक व्यवस्थाले परिकल्पना गरेको सङ्घीय शासन व्यवस्थालाई मुर्तरुप दिन संविधानसभा मार्फत घोषित नेपालको संविधानले सम्पूर्ण शासन व्यवस्थालाई सहअस्तित्व, समन्वय र सहकार्यको सिद्धान्तका आधारमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन राजनीतिक तहमा विभाजन गरेको छ । यी तीन तहले नेपालको स्वतन्त्रता, सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता, स्वाधीनता, राष्ट्रियहित, सर्वागीण विकास, बहुदलीय प्रतिस्पर्धात्मक लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक सङ्घीय शासन प्रणाली, मानव अधिकार तथा मौलिक हक, कानूनी राज्य, शक्ति पृथकीकरण र नियन्त्रण तथा सन्तुलन, बहुलता र समानतामा आधारित समतामूलक समाज, समावेशी प्रतिनिधित्व र पहिचानको संरक्षण गर्ने कुराको प्रत्याभूति संविधानले नै गरेको छ । कटहरिया नगरपालिका २०७३ को स्थानीय तह पुन संरचना अनुसार साविकका गा.वि.स. भसेढवा, हथियाही, बिर्तीप्रस्टोका, कटहरिया, बगही, पिपरा, पोखरीया लाई समायोजन गरि कटहरिया नगरपालिका गठन गरिएको हो । पुर्वमा गरुडा नगरपालिका, बृन्दावन नगरपालिका, पश्चिममा मौलापुर नगरपालिका तथा फतुवा विजयपुर नगरपालिका र उत्तरमा गुजारा नगरपालिका दक्षिणमा देवाही गोनाही गाउँपालिका रहेको छ । यस नगरपालिकाको जम्मा क्षेत्रफल ४०.६९ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । हाल यस नगरपालिकालाई ९ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ । कटहरिया नगरपालिकाको कार्यालय रौतहट जिल्लाकै चर्चित कटहरियामा रहेको छ । कटहरिया नगरपालिकाको जनसंख्या ३८,४१३ रहेको छ । यस नगरपालिकाकाको कुल क्षेत्रफल. ६९.४० वर्ग कि. मि. रहेको छ ।

यस नगरपालिका भित्र विभिन्न जात जाती र वर्ग समुदायको बासोबास रहेको छ । कुल जनसंख्याको ६० प्रतिशत मानिसहरु हिन्दु धर्म मान्ने समुदाय तथा ४० प्रतिशत इश्लाम धर्म मान्ने मानिसहरुको बसोवास रहेको छ । यहाँका मानिसहरुको मुख्य आम्दानीको स्रोत कृषी नै रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी धान, गहुँ, दलहन, तेलहन, तरकारी खेती, माछापालन लगायतका कृषि कार्यबाट मनग्य आम्दानी गरेको पाइन्छ । यस यहाँको मानिसहरु वैदेशिक रोजगारीमा भारत तथा खाडी मुलुकहरुमा गई आर्थिक आय आर्जन गर्ने गरेको पाईन्छ

२.अवस्था विश्लेषण

लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणका रणनीतिका लागि पहिलो चरण भनेको नै वर्तमान अवस्था विश्लेषण हो । हालको अवस्था विश्लेषणका लागि मुख्य हिसावले ३ वटा क्षेत्र निर्धारण गरिएको छ । जसको विवरण निम्नानुसा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.१. SWOT विश्लेषण

यस कटहरिया नगरपालिकाको लैससासको दृष्टिकोण बाट सवल पक्ष सुधार गर्नुपर्ने पक्ष र अवसर तथा चुनौती (SWOT) विश्लेषण गरिएको छ । यसरी विश्लेषण गर्दा नीतिकानूनमा समावेशीता, संस्थागत व्यवस्थामा समावेशीता, मानव संसाधन तथा क्षमता विकासमा समावेशीता, सेवा प्रवाहमा समावेशीता र सुसासन तथा उत्तरदायीत्वमा समावेशीतामा आधारित रहेर विश्लेषण गरिएको छ । जसलाई निम्नानुसार तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

क.सबल पक्ष

१.स्थानीय तहले सूचना सैबैले बुझ्ने गरि प्रवाह तथा प्रसारण गरेको ।

२ सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्न सबै लाभग्राहीहरुको विवरण अद्यावधिक गरेको ।

३.योजना, महिला बालबालिका पिछडिएको वर्ग क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने गरि बनेको ।

४.विभिन्न क्षेत्रगत कानूनहरुको निर्माण भएको र यसले नीतिगत रुपमा लैससासलाई सम्बोधन गरेको ।

५.अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण निर्देशिका तयार भई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वनय भएको ।

६.हरेक निकाय तथा समितिहरुमा महिला लक्षित वर्गको सहभागिताको सुनिश्चितता भएको छ ।

७.उपभोक्ता समितिहरुमा ३३ प्रतिशत महिलाको सहभागिता अनिवार्य गरेको छ ।

८.महिला तथा बञ्चितीमा परेका समुदाय माथि हुने हिंसा र विभेद उपर सुनुवाई हुने प्रवन्ध मिलाएको

९.कार्यरत कर्मचारीहरुमा लैङ्गिक समावेशीता भएको ।

१०.स्कुल पढने छात्रालाई सिनेट्री प्याड वितरण गरेको ।

११.स्थानीय तहले गठन गर्ने समिति उपसमितिहरुको मुख्य पदमा महिला सहभागिता सुनिश्चित गरेको

१२.सामाजिक सुरक्षाका सुविधा पाउने लाभग्राहीहरुको अभिलेख व्यवस्थापन तथा तथ्याङ्क अद्यावधिक गरेको ।

१३.समावेशी सुचना प्रणाली व्यावस्थापनका लागि बजेट विनियोजन तथा कार्यान्वयन ।

१४.लक्षित वर्गको क्षमता विकासका लागि बजेट विनियोजन गरेको ।

१५.महिला विरुद्ध हुने सवै प्रकारका हिंसा निवारण गर्ने कार्यक्रममा बजेट विनियोजन गरेको ।

१६.महिलाका लागि कानूनी सचेतना सम्बन्धी अनुशिक्षण कार्यक्रम संचालन भएको (कानूनी हक अधिकार, एकल महिला मानव बेचविखन यौन हिंसा आदी)

१७.उमेर पुगेका सवै बालबालिकाहरु विद्यालय भर्ना भएका ।

१८.छोरी जन्मेको ३५ दिन भित्र जन्म दर्ता गराउँदा सम्मान स्वरुप रु २००० पुरस्कार दिइने नीति लिएको ।

१९.निराक्षर महिलाहरुका लागि विशेष कार्यक्रम संचालन गरेको ।

२०.लैङ्गिक हिंसा तथा घरेलु हिंसा पिडितहरुले न्यायिक समिति तथा मेलमिलाप केन्द्र मार्फत विनाखर्च न्याय पाएको ।

२१.संघीय र प्रदेश सरकारका नीति नियम कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा नगरपालिका सहकार्य समन्वय गरेको

२२.नगरपालिकाले दिउसोमा छोरीको विवाह गरेमा नगद रु २०,००० र छोराको गरेमा रु १०,००० दिइने गरेको ।

२३.नियमित रुपमा कार्यक्रमको सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजानिक सुनुवाई मार्फत कार्यक्रमको सार्वजनिक गरेको ।

ख.सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु

१.लैंङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति तयार नभएको ।

३.महिलाहरुको छुट्टै खण्डिकृत डाटा (बस्तुगत विवरण) नभएको ।

५.लैङ्गिक उत्तरदायी तथा समाजिक समावेसी वजेट निर्माण एवम परीक्षणलाई वजेट व्यवस्थापन नभएको ।

६.दीगो विकासको लक्ष्यका लक्ष्य नं १, ५, १० र १६ लाइ तोकेर बजेट विनियोजन नगरिएको ।

७.कुनै नीति नियम कार्यविधि दिगदर्शन जारी गर्नुभन्दा अगाडी लैससासको दृष्टिले उपयुक्त भए नभएको बारे लेखाजोखा वा विश्लेषण नगरेको ।

८.निश्चित प्रतिशत वजेट लक्षित वर्गमा विनियोजन नगरेको ।

९.उपभोक्ता समितिहरुमा भएका छलफलमा लैससासका विषयमा छलफल गरेको अभिलेख नभएको ।

१०.योजना तर्जुमा प्रकृयामा लैससासको दृष्टिकोणवाट विश्लेषण भएको अभिलेख नभएको ।

११.महिला पुरुष विचको असमानता हटाउन तथा समाजिक समावेशीकरण बढाउनको लागि निश्चित कार्यनीति नरहेको ।

१२.कार्यालयमा हुनसक्ने कुनै पनि प्रकारको दुव्यवहार भेदभाव महिला हिंसा नियन्त्रणको आचारसंहिता वनाएर लागु नभएको ।

१३.मानव संसाधन विकास शाखाको स्थापना नभएको ।

१४.पदाधिकारी तथा कर्मचारी लैससास सम्बन्धी जानकार भएपनि कार्यान्वयन पक्ष लैससास मैत्री नभएको ।

१५.स्थानीय तहका सवै पदाधिकारीहरुलाई कानूनको मस्यौदा तर्जुमा तथा प्रकृयाका वारेमा अभिमुखीकरण नभएको

१६.लैङ्गिक हिंसा मुक्त स्थानीयतह घोषणा हुन नसकेको ।

१७.कर्मचारीहरुलाई पछिल्लो समय निर्माण भएका कानून कार्यविधिहरुका वारेमा नियमित अभिमुखीकरण हुन नसकेको ।

१८.सार्वजानिक स्थल तथा कार्यालयहरुमा स्तनपान गृह नभएको ।

१९.गर्भवती महिलालाई जोखीम तथा खतरा युक्त काममा नलगाउने नीति तयार नभएको ।

२०.यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकका लागि बजेट विनियोजन तथा शौचालयहरुमा विशेष व्यवस्था नभएको ।

२१.लैससास सम्बन्धी सरोकारवाला निकाय विच समन्वय तथा सहकार्यकालागि संयन्त्र निर्माण नभएको साथै अनुशिक्षण नभएको ।

२२.योजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्दा लैससासका दृष्टिकोणका आधारमा नभएको

२३.जनप्रतिनिधिहरुको विस्तृत वैयत्तिक विवरण वेभसाइडमा नराखिएको

२४.सामाजिक संजालमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी सुचना, समाचार तथा सन्देशमुलक विषय वस्तु आदि प्रकाशन नभएको ।

ग. अवसर

१.विभिन्न जातजाती, समुदाय बिच सामाजिक र सांस्कृतिक विविधता रहेकोले सामाजिक समावेशीकरण व्यवहारमा लागु गर्ने उपयुक्त सामाजिक वातारण रहेको ।

२.योजना कार्यान्वयनमा उत्कृट शाखालाई पुरस्कृत गर्ने परिपाटी हुनु । (जसले कानून कार्यान्वनयका आधारमा उत्कृष्ट शाखा तथा वडाहरुलाई पुरस्कृत गरी निर्माण भएका कानूनहरुको व्यवहारिक पक्षको अध्ययन विश्लेषण गर्ने सकिने)

३.आवश्यक पर्ने कानून, नीति, नीयम बनाउन सक्ने दक्ष जनशक्ति स्थानीय तहमा उपलव्ध हुनु ।

४.विभिन्न गैह्रसरकारी संघसंस्थाको कार्यक्षेत्रको रुपमा स्थानीय तह हुनु ।

५.युवा कर्मचारीको वाहुल्यता रहेकोमा युवा जोस र जाँगरलाई पालिकाको सर्वाङ्गिण हितमा प्रयोग गर्न सक्ने ।

६. महिला तथा लक्षित वर्गका विभिन्न समूहहरु क्रियशिल हुनु । (जसमा नियमित रुपमा नेतृत्व विकास तथा समूह संचालनका वारेमा गतिविधि हुने हुनाले महिला तथा लक्षित वर्गका कार्यक्रमहरु महिला तथा लक्षित वर्गवाटै संचालन गर्न सकिने ।

७.राष्ट्रिय गौरबका आयोजना स्थानीय तहमा संचालन हुनु (काम गर्ने अवसर तथा विकासलाई जोड दिनका लागि सहज हुन्छ)

८.स्थानीय तहका सवै कार्यालयहरुमा महिला हिंसा तथा विभेद हुन नदिनका लागि लैङ्गिक हिंसा न्यूनीकरण आचार संहिता निर्माण गर्न गैससले सहयोग गरिरहेको हुनु ।

९.संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकार संग प्रत्यक्ष पहुँच राख्ने जनप्रतिनिधिहरु हुनु । (आवश्यकीय योजना र बजेट माग गर्नका लागि पहुँच पुग्छ)

१०.जनप्रतिनिधिहरु तथा कर्मचारीहरु लैससास सहिति अन्य विभिन्न विषयको श्रोत व्यक्ति हुनु । (क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु संचालन गर्न सकिने)

११.वालमैत्री, लैङ्गिक मैत्री, अपाङ्ग मैत्री जस्ता विकास मोडलका विषय विज्ञहरु स्थानीय तहमा हुनु ।

१२.लैङ्गिक हिंसा मुक्त स्थानीय तह घोषणा गर्ने प्रतिवद्धता सहितको बृहत आवधिक योजना तयार भएको ।

१३.स्वास्थ्य वीमा कार्यक्रमलाई सवै घरधुरीमा पुर्याउन प्राविधिक सहयोगका लागि गैससले काम गरिरहेको ।

१४.एक घण्टाको पहुँच भित्र सवै नागरिकका लागि स्वास्थ्य सेवाको पहुँच हुनु । (सवै गर्भवती महिलाहरुलाई सुरक्षित रुपमा प्रसूति गराउन सकिने)

१५.अंग्रेजी माध्यमबाट पठनपाठन हुने सरकारी विद्यालयहरु हुनु । (शैक्षिक तथा अन्य कार्यक्रमहरु समावेश गरी सरकारी विद्यालयमा विद्यार्थीहरुको आकर्षण वढाउन सकिने जहाँ किसान गरिब तथा मजदुरका छोराछोरी पठनपाठन गर्छन) ।

१६.सुफथ मूल्यका सहकारी पसलहरु स्थापना संचालनमा हुनु (महिला तथा लक्षित वर्गलाई प्रत्यक्ष राहात दिन सकिने)

१७.किसान सम्मान अभिनन्दन पुरस्कार आदि कार्यक्रम नियमित रुपमा हुनु (किसान र कृषि प्रवर्द्धन गर्न सकिने ।

१८.कृषि तथा नैतिक शिक्षा जस्ता व्यवाहारिक विषयहरु विद्यालयमा पठन पाठन हुनु ।

१९.आवश्यक सवै शाखामा पर्याप्त जनशक्ति हुनु ।

२०.अन्तराष्ट्रिय सन्धी संझौता तथा प्रतिवद्धताहरु लाई स्थानीयकरण गर्न गैससले प्राविधिक सहयोग पुर्याउनु ।

२१.अनुगमन मूल्याङ्कनमा लैससास सम्बन्धी सूचकहरु पहिचान समावेश गर्नका लागि आवश्यक काम हुनु ।

घ.चुनौतीहरु

१.जातीय छुवाछुत, लैङ्गिक विभेद, पुत्रमोह जस्ता परम्परागत हानीकारक मुल्य मान्यता विरुद्धका नीति नियम कार्यविधि कार्यान्वयनमा जटीलता ।

२.मागमा आधारित अत्याधिक योजनाहरु कार्यान्वनय गर्न र प्राथमिकिकरण नीति वनाउन कठिन ।

३.संघियता कार्यान्वयनमा स्थानीय तहलाई छुट्टै सरकारको मान्यता पाउन नै कठीन ।

४.गरिबी पहिचानका आर्थिक, सामाजिक आधारहरु ठाउँ अनुसार फरक फरक पर्ने भएकोले गरीवी मापनका सुचकहरु निर्माण गर्न ।

५.विशेष गरि महिलाद्वारा सम्पादित घरभित्रको विना पारिश्रमिक को कामको मूल्याङ्कन गर्न ।

६.लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी निर्माण भएका ऐन, नियम, कानून कार्यविधि, कार्यान्वन ७.समाजमा जरा गाडेर वसेको सामाजिक कुरीतिहरु (जातीय छुवाछुद, बोक्सीको आरोप लगाउने, घरेलु हिंसा,वाल विवाहको अन्त्यका लागि विभिन्न कार्यक्रम हरु सञ्चालन गर्न ।

८.संघीयताको अभ्यासको चरण भएका कारण नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न कठीन ।

९.कृषि प्रति युवा लाई आकर्षित गर्न र जीविकोपार्जनको प्रमुख आधारको रुपमा कृषिलाई स्थापित गर्न ।

१०.सामाजिक सञ्जाल मार्फत हुने गरेका र हुन सक्ने संभावित भ्रमहरु चिर्नका लागि आवश्यक प्रविधि र जनशक्ति व्यवस्थापन गर्न ।

११ं दुर्व्यसनीमा युवाहरुको संलग्नता बढ्दै जानु ।

२.२. सरोकारवाला पहिचान

लैङ्गिक समानता तथा समजिक समावेशीकरण रणनीति कार्यान्वयनको कार्यान्वयनका लागि निम्नानुसार सरोकारवालाहरु पहिचान गरिएको छ । जसमा सिधा सर्म्पक हुने । दोश्रो माध्यमबाट संम्पर्क हुने र अप्रत्यक्ष रुपमा संपर्क हुने गरी निम्नानुसार ३ भागमा विभाजन गरिएको छ ।

सिधा सम्पर्क हुने (पहिलो नं का सरोकारवालाहरु)	दोश्रो माद्यमवाट सम्पर्क हुने (दोश्रो नं का सरोकारवालाहरु)	अप्रत्यक्ष सम्पर्क हुने (तेश्रो नं का सरोकारवालाहरु)
शिक्षा शाखा	बैंक तथा वित्तिय संस्थाहरु	प्रदेश योजना आयोग
स्वास्थ्य शाखा	उद्योगहरु	प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र
सहकारी शाखा	वालक्लवहरु	भूमि व्यवस्था आयोग

खानेपानी तथा सरसफाइ शाखा	आमा समुहहरु	संघीय मन्त्रालयहरु
युवा तथा खेलकुद शाखा	जेष्ठ नागरिक मिलन केन्द्रहरु	महिला आयोग
प्रशासन शाखा	विद्यालयहरु	दलित आयोग
सबै वडा कार्यालयहरु	गैह्सरकारी संस्थाहरु	मुस्लीम आयोग
नगरपालिका	स्वयम सेवक समुहहरु	राष्ट्रिय योजना आयोग
नगर सभा	उद्योग वाणिज्य संघ	मनव अधिकार आयोग
न्यायिक समिति	राजनैतिक दलहरु	अन्तराष्ट्रिय दातृ निकायहरु
विषयगत समितिहरु सबै	संचार माध्यमहरु	राष्ट्रिय स्तरका संचार माध्यमहरु

नोटः स्थानीय तहमा रहेका अन्य सरोकारवालाको आधारमा थपघट गर्न सकिनेछ ।

२.३. लक्षितवर्ग पहिचान

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको लक्ष्य नै लक्षित वर्गलाई विकासको मूल प्रवाहमा ल्याउनु हो त्यसका लागि निम्नानुसार लक्षित वर्गहरु पहिचान गरिएको छ ।

१. महिला
२. एकल महिला
३. बालबालिका
४. जेष्ठनगारिक
५. आदिवासी जनजाती
६. मुस्लीम
७. अल्पसंख्यक/ लोपोन्मुख
९. मजदुर
१० अपाङ्गता भएका व्यक्ति
११. द्वन्द्वपिडित
१२. विपन्न वर्ग
१३. सुकुम्वासी
१४.मधेसी
१५. पिछडिएको क्षेत्र र समुदाय
१६.लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक
१७.सडक वालवालिकाहरु

माथि उल्लेखित तीनै प्रकारको विश्लेषणवाट कहटरिया नगरपालिकाको वर्तमान अवस्थाका सबै पक्षहरु देखिएका छन् । सबल पक्ष, सुधार गर्नुपर्ने पक्ष, अवसर तथा चुनौती संगै लैससास रणनीति कार्यान्वयनका लागि तीन तहकै सरोकारवालाहरु तथा सवै लक्षित वर्गहरु पहिचान भइसकेको छ । धेरै भन्दा धेरै सवल पक्षहरु पहिचान भएका छन् ती सवल पक्षहरुलाई श्रोतको रुपमा परिचालन गरेर लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्दै लैजान सकिन्छ ।

३.दीर्घकालिन सोच (Vision)

विभेदरहित, समतामूलक र समृद्ध समाजको निर्माण

४.ध्येय (Mission)

लैससास मुखि विभेदको अन्त्य

५.लक्ष्य (Goal)

लैङ्गिक तथा सामाजिक उत्तरदायी सस्थागत संरचना, रणनीति र कार्यप्रणाली मार्फत समतामुलक समाजको निर्माण गर्ने

६.उद्देश्य (Objectives)

यस रणनीतिको मुख्य उद्देश्य लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणको मान्यता अनुरुप स्थानीय तहले गर्ने सम्पुर्ण विकासका तथा प्रशासनिक कामलाई लैससास प्रति उत्तरदायी वनाउनु नै हो । यस रणनीतिका उद्देश्यहरु निम्न अनुसार रहेका छन्:

१. पालीकाको नीति, व्यवस्था, कार्यक्रम तथा वजेट लैससास उत्तरदायी बनाउने ।

२. पछाडी पारिएका वर्ग र समुदायको निर्णय प्रकिया तथा लाभको उपयोग सुनिश्चितता गर्ने ।

३. पछाडी पारिएका वर्गलाई सशक्तिकरणको माध्यमवाट सार्वजनिक स्रोत, साधन र लाभको उपयोगमा पहुँच र नियन्त्रण सुनिश्चत गर्ने ।

४. सरोकारवालाहरु विच बुझाईमा एकरुपता कायम गर्न र लैससास सम्बन्धी कानुनी ब्यबस्थाको कार्यान्वयनमा सहयोग पुरयाउने ।

५. नेपाल सरकारले गरेको दिगो विकासको लक्ष प्राप्त गर्ने ।

६. राष्ट्रिय तथा अर्न्तराष्ट्रिय सम्बन्धमा लैससास सम्बन्धमा गरिएका प्रतिवद्धता साथै संघीय र प्रदेश सरकारका लैससास सम्बन्धमा गरिएका प्रतिवद्धता अनुरुपको दायीत्व पुरा गर्ने ।

७.लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति

माथि उल्लेखित उद्देश्यहरु परिपुर्तीका लागि निम्नानुसार नीतिहरु अवलम्वन गरिने छ ।

१.वार्षिक बजेट निर्माण गर्दा सामाजिक विकास¸पुर्वाधार¸ कृषि वन तथा भूमीसुधार¸गरिबी निवारण¸ स्थानीय विकास तथा शान्ती एवम सुशासन संग सम्बन्धीत सवै क्षेत्रको वजेटलाई लैङ्गिक उत्तरदायी वनाउने ।

२.हरेक वर्ष लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण गरि त्यसले औल्याएका कमी कमजोरीहरुलाई अर्को वर्षको कार्यक्रममा समेटेर श्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गर्दै लैजाने ।

३.महिला तथा बालवालिकासंग सम्बन्धीत सबै अन्तराष्ट्रिय सन्धि संझौताहरु, प्रतिवद्धताहरु तथा दीगो विकास लक्ष्य लाई स्थानीयकरण गरी त्यसका सूचकहरु पुरा गर्दै लैजाने ।

४.पालिकाले निर्माण गरेका सबै कानून, नीति नियम, निर्देशिका कार्यविधिहरु महिला, बालबालिका, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता, जेष्ठनागरिक, दलित,लोपउन्मूख सिमान्तकृत आदीवासी जनजाती सहित समग्र लक्षित वर्ग मैत्री वनाउदै लैजाने ।

५.लैससास बारे संबिधानमा भएका व्यवस्थाहरूको कार्यान्वयन गर्न, वर्तमान संघीय शासन स्वरूप, नीति, नियम, ऐन, कानून, कार्यबिधि, साथै राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक संस्थागत संरचना, सचेतीकरण तथा क्षमता विकास गर्ने

६.वार्षिक बजेट तर्जुमामा छुट्टै कोष स्थापना गरी लैङ्गिक हिंसा निवारण महिला सीप विकास लगायत क्षमता विकासका कृयाकलापहरु संचालन गरि महिला पुरुष समविकासलाई वढावा दिने ।

७.लक्षित वर्ग पहिचान हुने गरि खण्डिकृत तथ्याङ्कहरु संकलन तथा अद्यावधिक गरि त्यसका आधारमा योजना तर्जुमा र बजेट विनियोजन गर्ने नीति अवलम्वन गर्ने ।

८.बालबालिका तथा अपाङ्ग एवम जेष्ठ नागरिकहरुलाई सामाजिक संरक्षण प्रदान गर्ने ।

९.मानब संसाधन विकास शाखा स्थापाना गरि महिला तथा विपन्न लक्षित वर्गको क्षमता विकासलाई पहिलो प्राथिमिकतमा राखेर कार्यान्वयन गर्दै लैजाने ।

१०.निर्माण भएका संघीय तथा स्थानीय कानून कार्यविधिहरुका वारेमा कर्मचारीहरुलाई अद्यावधिक गर्दै लैजाने ।

११.सामाजिक कुरीतिहरुका विरुद्ध सचेतना लाई सामाजिक विकासका हरेक कृयाकलापमा समावेश गरी छलफल गर्ने ।

१२.शिक्षा स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई जस्ता समाजिक विकासका क्षेत्रहरुमा लैससाससंग सम्बन्धीत सूचकहरु निर्माण गरी नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।

८.**लैससास रणनीति** (**GESI Strategy**)

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका लगि तपशिलमा उल्लेखित रणनीतिहरु अवलम्वन गरिनेछ ।

८.१ मूलप्रवाहिकरण

क.महिला, गरिब र बहिष्करणमा परेका समुदायले भोगेका समस्या र सवालहरूको पहिचान तथा लेखाजोखा गरि नीतिगत ब्यवस्थाहरू, संस्थागत प्रणाली तथा संरचनाहरू, योजना, बजेट, पँहुचयुक्त अवसर, सेवामूलक कार्य, अनुगमन, मूल्यांकन र अनुसन्धान आदि कार्यमा समान अवसर मार्फत सवाल र समस्याको सम्बोधन गरि विकास प्रक्रियामा मूलप्रबाहीकरण गर्ने ।

ख.लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट मार्फत सबै क्षेत्रमा महिला सहभागिता अभिवृद्धि गरि लैङ्गिक मूलप्रबाहीकरण गर्ने । साथै कानूनी प्रवन्ध संस्थागत सुधार तथा क्षमता विकासको माद्यमबाट लैङगिक उत्तरदायी शासन प्रणालीको विकास गर्ने ।

८.२ समावेशीकरण

क.विकासका अवसरवाट वञ्चित समुदायलाई आर्थिक सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्र संग सम्बन्धीत सवै कृयाकलापहरुमा अर्थपुर्ण सहभागिता गराई समावेशी शासन प्रणालीको अवलम्वन गर्ने ।

८.३ स्थानीयकरण

क. अन्तराष्ट्रिय सन्धि संझौता प्रतिवद्धता तथा दीगो विकास लक्षका वारेमा सरोकारवाला पक्षहरुलाई अभिमुखीकरण गर्ने साथै स्थानीयकरण गरी आवश्यक प्रतिफल हासील गर्ने ।

८.४ सशक्तिकरण

क) नगरपालिकाको योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रकृया देखि कार्यान्वयन र अनुगमनको चरण सम्म समुदायका विपन्न वर्ग, तथा महिलाहरुलाई सहभागी गराउन नागरिक समाजसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

ख) नगरपालिकाको वडातहको लैससास सम्बन्धी खण्डिकृत तथ्याङ्कको व्यवस्था गर्न र समयानुकुल अद्यावधिक गर्न सहयोग गर्ने ।

ग) नगरपालिकाका वडास्तरमा योजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारीता ल्याई महिला र विपन्न वर्गहरुको सूचना, श्रोत र साधनमा पहुँच बढाई फाईदाको समानुपातिक वितरण सुनिश्चित गर्न नेतृत्वदायी भूमिका निभाउने ।

घ) नगरपालिकाको वडा स्तरमा लैससास सम्बन्धि क्षमता विकासको योजना तयार गरी लैससास क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र गराउने । उल्लेखित कार्यहरु गर्न कार्य योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने र गराउने ।

घ.कृषि, पशुपालन, सहकारी, घरेलु उद्योग तथा पर्यटन विकासको माद्यमवाट विपन्न तथा बञ्चितिकरणमा परेका समुदायलाई रोजगारी प्रदान गर्ने तथा स्वरोजगार वन्ने अवसर प्रदान गर्ने ।

८.५ सचेतीकरण

क.लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण बारे संविधान, ऐन कानून नीति कार्यविधि दिग्दर्शन का प्रावधान कार्य प्रणाली र समावेशीताका वारेमा सवै सरोकारवाला पक्षहरुलाई अभिमुखीकरण गरि कार्यान्वयन तथा परीणाममा एकरुपता ल्याउने ।

ख.समाजमा विद्यमान कुरीतिहरु अन्धविश्वास तथा गलत परम्परा विरुद्ध सचेतनालाई हरेक कृयाकलापमा अकाट्य सवाल (Cross cutting issue) को रुपमा छलफल गर्दै लैजाने ।

८.६ संस्थागत संरचना

संघीय तथा प्रादेशिक कानून कार्यविधि हरुमा व्यवस्था भए अनुरुप संस्थागत संरचनाहरु निर्माण गरी कार्यान्वयनमा जाने साथै पालिकाले निर्माण गर्ने हरेक ऐन कानून कार्यविधिहरुमा निर्माण हुने संस्थागत संरचनाहरुमा लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणका दृष्टिकोणले बञ्चितिकरणमा परेका समूदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

८.७ समन्वय

क.विभिन्न शाखाहरु बीच आन्तरिक समन्वय गरी योजना तर्जुमा, बजेट विनियोजन उपभोक्ता समूह गठन तथा त्यसको नेतृत्व, परिचालन, अनुगमन मूल्याङ्कन लाई लैससास मैत्री वनाउदै लैजाने ।

ख.प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विभिन्न दातृनिकायहरु, प्रतिष्ठान, आयोग, समिति,स्थानीय तह लगायत अन्य विकास साझेदारहरु बीच समन्वय गरी लैससास मैत्री नीति निर्माण, योजना तर्जुमा तथा त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको आधार तयार गर्ने ।

८.८ सहकार्य

क.लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणका लागि पालिका भित्र विभिन्न शाखाहरु तथा अन्य विकास साझेदारहरु (बैक वित्तीय संस्था सहकारी उद्योग वाणिज्य संघ घरेलु उद्योग तथा गैह्र सरकारी संघ संस्था) विच सहकार्य गर्ने ।

ख.प्रदेश सरकार संघीय सरकार, विभिन्न दातृनिकायहरु, प्रतिष्ठान, आयोग, समिति,स्थानीय तह लगायत अन्य विकास साझेदारहरु संग लैससास मैत्री साझा प्रतिफल हासील गर्न सहकार्य गर्ने ।

८.९ सहजीकरण

क) नगरपालिका स्तरीय समितिको बैठक सामान्यतया प्रत्येक त्रैमासिक रुपमा बस्ने छ तर अवश्यकता परेमा जहिले पनि बस्न सक्ने छ ।

ख) वडा स्तरीय समितिको बैठक प्रत्येक २ महिनामा बसि लैससासको कायाएन्वयनकोलागि छलफल हुनेछ ।

ग) समिति र उपसमितिका बैठकहरूको कार्यविधि नगरपालिकाका अन्य समिति वा उपसमिति सरह हुनेछ ।

घ) सेवा सुविधा नगरपालिकाको नियम बमोजिम हुनेछ ।

८.१० सामाजिक सुरक्षा

क.नागरिक, जो आफै आफुलाई संरक्षण गर्न सक्दैन त्यस्ता नगारिकहरुलाई स्थानीय सरकारले संरक्षण गर्ने छ । विशेष गरी बालबालिका, जेष्ठ नागरिक,अपाङ्गता भएका ब्यक्तिहरु तथा एकल महिलाहरु यस अर्न्तगत पर्दछन् भने ती वर्गको संरक्षण स्वास्थ्य शिक्षा तथा जीविकोपार्जनमा सहयोग गर्दै लैजाने ।

ख.सामजिक सुरक्षा अर्न्तगत अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत, लोपउन्मुख जातजातीहरु, दलित, मुस्लीम लगायत पर्दछन् र ती वर्गको सुरक्षा स्वास्थ्य शिक्षा तथा जीविकोपार्जनमा सहयोग गर्दै लैजाने ।

८.११ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

क.प्रत्येक चरणमा गरिने अनुगमन मूल्याङ्कनमा लैससासको दृष्टिकोण वाट गर्ने पछिल्लो चरणमा गर्ने अनुगमनमा अघिल्लो पटक दिएका सुझाव कार्यान्वयन भए नभएको भन्ने सुचक समेत थप गरी अनुगमन मूल्याङ्कनलाई लैससास मैत्री वनाउदै लैजाने ।

९. रणनैतिक कृयाकलापहरु

क्र.सं	उद्देश्य	रणनीति	रणनीति क्रियाकलाप	मापनमा सुचकहरु
१	समाजमा बिद्यमान गलत सामाजिक अभ्यास तथा सामाजिक बिभेदको अन्त्य, महिलाहरुको श्रमको उचीत मुल्यांकन र दिगो बिकास प्रक्रियालाई संस्थागत गर्ने ।	समुदायस्तरमा प्रचलित कुरिति र कुसंस्कार अन्त्य गर्ने खालका सुजनात्मक कार्यक्रमहरु जस्तैः जातीय बिभेद, सामाजिक बिभेद, लैंङ्गिक बिभेद बिरुद्ध समुदाय तहमा कानुनी शिक्षा र जनचेतनामूलक अभियान संचालन गरी समुदाय तहमा बिभेद बिरुद्ध वकालत गर्ने क्षमताको अभिबृद्धि गर्ने ।	१. जनचेतनामूलक कार्यक्रम २. सडक नाटक ३. नीति निर्माण गर्ने ४. कनुनी कार्वाही लागु गर्ने ५. जनचेतनामूलक कार्यक्रम ६. कानुन व्यवहारमा लागु गर्ने ७. पुरस्कृतको व्यवस्था गर्ने ८. दाइजो प्रथा लिने दिनेलाई कानुनी प्रक्रियामा लगि आवश्यक कार्वाही गर्ने (आर्थिक र शारीरिक दुबै	सकरात्मक सोचको विकास भएको हुने छ ।
२	अति विपन्न गरिब परिवारका उथ्थानको लागि सिपमुलक कार्यक्रम तथा क्षमता विकास अभिवृद्धि कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने	१ लक्षित वर्ग २ स्थानीय तहका सरोकारवालाहरु ३ विभिन्न संघ संस्थाका प्रतिनिधिहरु	१ बजेट बिनियोजन २ तालिम लक्षित वर्ग ३ बजार व्यवस्थापन ४ प्राविधिक सहयोगहरु भएको हुने छ ।	श्रव्य दृष्य सामाग्री, फोटो माइन्युट एवम् लिखित दस्तावेज भएको हुनेछ ।
३	बाल विवाहको	१ शिक्षाको विकास	सडक नाटक द्धारा सबै	जनचेतनामुलक

	अन्त्य	२ स्थानीय तहबाट कानुनी प्रावधान बनाई कडाईका साथ लागु गर्ने ३ जनचेतना आदान प्रदान गर्ने	वडाकार्यालयमा कानुन उपलब्ध गराउने	कार्यक्रम संचालन भएक्रो हुने छ ।
४	अपांगता भएका व्यक्तिहरुको संरक्षण गर्ने ।	१अपांगता मैत्री कार्यालय सडकहरुको निर्माण गर्ने । २ अपांग मैत्री सामाग्री हरु जस्तै Wheal Chair बैसाखी Stick	१आवश्यक बजेटको निर्माण गरि लागु गर्ने ।	अपांगता मैत्री शिक्षाको विकास भएको हुने छ ।
५	लैङ्गिक हिंसा सामाजिक विकृति सामाजिक कुरीति छुवाछुद बोक्सी प्रथाको अन्त्य गर्ने ।	१ स्थानीय तह जिल्ला तथा प्रदेश सरकारबाट आवश्यक कानुन बनाई कडाइका साथ लागु गराउने २ आवश्यक बजेटको निर्माण गराईदिने ।	१ विभिन्न प्रकारका योजना तर्जुमा गरि जस्तै यस सम्बन्धी शिक्षा जनचेतना मुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने २ यी समस्या गर्नेलाई आवश्यक कानुनी प्रक्रिया अगाडी बढाई सजायको भागेदार बनाउने ३. होडिङ बोर्ड Pamplet Audio video द्धारा प्रसारण गरिने छ । ।	उपस्थिति Photo वडा कार्यालयको निर्णय प्रतिवेदन ।
६	टुहुरा बालवालिकाको लगत संकलन गर्ने ।	१ बाबु आमा नभएका बाल बालिकाहरुको न.पा र वडा कार्यालयबाट लगत संकलन गर्ने त्यस्ता बालवालिकाको लगत संकलन गरि आवश्यक शिक्षा स्वास्थ्य रोजगार जस्ता कार्यमा पहल गर्ने ।	१ बालवालिकाको भविष्य सुनिश्चित गर्नका लागि स्थानीय तह प्रदेश र जिल्ला र संघबाट शिक्षा स्वास्थ्य रोजगार जस्ता कुराहरुमा आवश्यक बजेट विनियोजन गर्ने ।	सबै कुराको निर्णय पुस्तीका अभिलेख राखिएको हुने छ ।
७	पिछडा वर्गहरुको उत्थान गर्नका लागि आवश्यक क्रियाकलाप अगाडी बढाउने ।	१ स्वरोजगारमूलक कार्यक्रम जस्तै सिलाई बटाई बुनाई २ व्यूटीसियन, मैनबत्ती अगरवत्ती तालिम चुरा	१ निम्न कार्यक्रम बुझ्नका लागि बजेट निर्माण संघ संस्थाहरुबाट यस्ता कार्यक्रमहरु संचालन	१ संघ संस्थाको होडिङ बोड तथा तस्विरहरु भएका हुनेछन

		लहरी आदि जस्ता कार्यक्रम अगाडी बढाउने ।	गर्नको लागि प्रक्रिया अगाडी बढाइने छ ।	
८	पालिकाकाको कार्यक्रम तथा वजेट लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउने	पालीकाको योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा लैससास उत्तरदायी कार्यविधि बनाउने	१.पालिकाको खण्डिकृत तथ्याङ्कको व्यवस्था, समय अनुसार अद्यावधिक र योजना तर्जुमा साथै समिक्षा गर्न प्रयोग गरिने छ । २.लैससासको दृष्टिकोण बाट महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, लैङ्गिक तथा यौनिङ्क अल्पसँख्यक, एकल महिला, सिमान्तकृत तथा पछाडी पारिएका वर्ग र समुदायको आवश्यकताको पहिचान गरिने छ ।	कार्यप्रणलीमा सुधार भएको हुने छ । कार्यक्रम तथा बजेट लैससास मैत्री भएको हुने छ
९	लक्षित वर्गलाई सार्वजनिक स्रोत, साधन र लाभको उपयोगमा पहुँच र नियन्त्रण सुनिश्चत गर्ने ।	लैससास केन्द्रित स्रोतसाधन वितरण सम्बन्धी कार्यविधि, मापदण्ड तर्जुमा गर्ने,	पालीकावाट सन्चालीत योजना तथा कार्यकमहरुमा महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसँख्यक, सिमान्तकृत तथा पछाडी पारिएका वर्ग र समुदायका व्यक्तिहरुको सहभागिता र लाभमा खण्डिकृत तथ्याङ्क संकलन गर्ने र नियमित रुपमा अध्यावधीक गरिने छ ।	आयोज लैससासको दृष्टिकोण वाट मुल्यांकन भएको हुने छ ।
१०	सेवा प्रदायक, सरोकारवाला, अधिकारवादि संघ संस्थाहरुको लैससास	पालीकामा लैससास समन्धी क्षमता अभिवृद्धी कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ।	पालीकाको सेवा प्रदायकहरु, सरोकारवाला, अधिकारवादि संघ संस्थाहरुको लैससास	सेवाप्रदायक सरोकारवाला अधिकारवादी संघ संस्थाहरुको कार्य शैलीमा फरकपना

	सम्बन्धमा क्षमता अभिवृद्धी गर्ने		सम्बन्धमा क्षमताको पहिचान गरी आवश्यकता क्षमता अभिवद्धी कार्ययोजना तर्जुमा गरी आवश्यक क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम संचालन गर्ने छ ।	आएको हुने छ ।

१०. वित्त व्यवस्थापन

माथि उल्लेखित रणनैतिक कृयाकलापहरु संचालन गर्नका लागि वित्तको आवश्यकता पर्छ नै तथापी यसमा अतिरिक्त वाह्य श्रोत प्राप्त भएमा मात्र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मुल प्रवाहीकरणको कार्य गर्ने नत्र नगर्ने हुन सक्दैन । यसका लागि हाल संचालन भइरहेको बजेट नीति तथा कार्यक्रमहरुलाई कसरी लैससास मैत्री वनाउन सकिन्छ भन्ने कुरा महत्वपूर्ण रहन्छ । लैससास मुल प्रवाहीकरणका लागि निम्नानुसार वित्त व्यवस्थापन गरिने छः

क. लक्षित विकास कार्यक्रमका लागि निश्चित प्रतिशत निर्दिष्ट वजेट विनियोजन गर्ने ।

ख. भौतिक पुर्वाधार निर्माणका कार्यक्रमहरुमा कामको विभाजन गरि योग्यता अनुसारको काम सवै लक्षित वर्गले गर्न पाउने गरि नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।

ग. लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट कार्यान्वयन गरि महिला सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने ।

घ. स्थानीय तहमा कार्यरत विकास साझेदारहरुलाई वार्षिक कार्यक्रम तयार गरी स्थानीय तहसंग सहकार्य गर्न निर्देशन दिने ।

ङ. स्थानीय तहको सिफारिसमा सहुलियत दरको ऋण उपलव्ध गराइ वित्तीय सहयोग पुर्याउन बैक तथा वित्तीय संघ संस्थाहरु संग समन्वय गर्ने ।

च. संघीय तथा प्रादेशिक मन्त्रालयहरुमा लक्षित विकास कार्यक्रम अन्तरगत विनियोजित बजेटले तय गरेका विषयगत क्षेत्रहरुमा अध्ययन गरी आवश्य परियोजना प्रस्तावना तयार गरेर अधितकतम श्रोत भित्रयाउन आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्ने ।

छ. सरकारी तथा अन्तराष्ट्रिय गैह्र सरकारी संस्था तथा दातृ निकायहरुमा समन्वय गरी थप बजेट व्यवस्थापन गर्ने ।

११. कानूनी व्यवस्था

लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा ल्याउनका लागि कार्यपालिकाको बैठकले अनुमोदन गर्नु पर्दछ । यो रणनीतिलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने नियमावली तथा कार्यविधि पालिकाले ६ महिना भित्रमा तर्जुमा गरि कार्ययोजनाका साथ कार्यान्वयनमा लैजानेछ । तर कार्यपालिकाले पास गरी सकेपछि कानून कार्यविधिहरुको आवश्यकता नपर्ने खालका प्रावधानहरु भने स्वत कार्यान्वयनमा आउने छन् ।

१२. रणनीति कार्यान्वयनको जीम्मेवारी तथा दायित्व

लैससास रणनीति कार्यान्वयनको प्रमुख जिम्मेवारी स्थानीय तहका प्रमुखको संयोजकत्वमा गठित लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिको हुनेछ (लैससास परिक्षण दिगदर्शन २०७८ ले व्यवस्था गरेको) भने सवै शाखा तथा वडा कार्यालयहरुले सवै कृयाकलापमा यो रणनीति अनुसार कार्य सम्पादनको दायित्व निर्वाह गर्नु पर्ने हुन्छ । योजना तर्जुमा तथा बजेट निर्धारणको समयमा रणनीतिमा उल्लेख भएका कृयाकलापहरु समावेश भए नभएको हेर्ने जिम्मेवारी अनुगमन समितिका प्रमुख एवम उपप्रमुख⁄ उपाध्यक्षको हुनेछ भने आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञहरु राखेर अल्पकालिन समिति निर्माण गरि रणनीति कार्यान्वयनमा छुटेका विषयहरु पहिचान गर्न सकिने छ । यो स्थानीय तहमा कार्यरत सवै संघ संस्था तथा विकास साझेदारहरुले लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा जिम्मेवारी वहन गर्नुपर्नेछ । रणनैतिक कृयाकलापका बारेमा सवै सरोकारवाला निकायहरुलाई अभिमुखीकरण गरि वार्षिक प्रगति प्रतिवेदनमा लैसाससको अवस्था प्रस्ट हुने गरि पेश गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

समितिमा निम्न लिखित सदस्यहरु रहनेछन्

नगर प्रमुख :	संयोजक
नगर उपप्रमुख :	सदस्य
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत :	सदस्य
सामाजिक विकास समितिका संयोजक :	सदस्य
कार्यपालीका सदस्यहरु मध्यबाट कम्तीमा दुई जना महिला सहित :	
संयोजकले तोकेका तिन जना :	सदस्य
सांमाजिक संस्थाबाट समावेशी प्रतिनिधित्व हुने गरि तिन जना :	सदस्य
सामाजिक विकास शाखा प्रमुख :	सदस्य सचिव

उक्त समितिको काम कर्तव्य अधिकार निम्न अनुसार रहेको छ ।

१.सामाजिक समावेशीकरण नीति पुनरावलोकन र परिमार्जनका लागि खाका तयार गर्ने गराउने ।
२.नीति तथा रणनीति कार्यान्वयनका लागि सम्बद्ध वडा तथा निकाय विच सहकार्य सहजिकरण र समवन्वय गर्ने गराउने ।

३.सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा र सञ्चालन गर्न आवश्यक समन्वय, सहकार्य तथा प्रोत्साहन एवम सहयोग सम्बन्धी व्यवस्था गर्ने ।
४.सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कार्यको अनुगमन गर्ने गराउने ।
५.सामाजिक समावेशिकरण सहयोगी नीतिहरुसँग समान स्थापना गर्ने र आवश्यक सहयोग आदान प्रदान गर्ने ।
६.सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहीकरणका लागि संस्थागत प्रणाली विधि एवम प्रक्रियाहरु स्थापित गर्न सहयोग गर्ने ।
७.वडा कार्यालयहरुमा सामाजिक समावेशीकरणका दृष्टिकोणले कार्यक्रम तर्जुमा गर्न संस्थागत क्षमता विकासमा सहयोग गर्ने ।
८.योजना, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा एवम् अनुगमन तथा प्रतिवेदन प्रणालीमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणको आवद्धता र मूलप्रवाहीकरणका लागि सहजिकरण गर्ने ।
९.सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्था र नागरिक समाजमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण लाई प्रभावकारीरुपमा कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुर्‍याउने ।
१०.वडागत विकास कार्यक्रमको सामाजिक लेखाजोखा र परिक्षण गर्ने गराउने ।
११.अन्तराष्ट्रिय रुपमा गरेका लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण सँग सम्बन्धीत प्रतिवद्धताहरु स्थानीयस्तरमा लागु एवम् कार्यान्वयन गर्न गराउन सहजीकरण,प्रोतसाहन र आवश्यक सहयोग गर्ने ।
१२.आर्थिक एवम् सामाजिकरुपमा पछाडि परेका वर्ग जात जाति लिङ्ग, क्षेत्र एवम् समुदायले प्रत्यक्ष फाइदा । पाउने समावेशीकरणका कार्यक्रम वा आयोजनाका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन भए नभएको अनुगमन गर्ने ।
१३.सामाजिक समावेशीकरण रणनीति कार्यानवयन गर्ने क्रममा आउन सक्ने सम्भावित जोखिमहरुको आंकलन र जोखिम सम्बोध गर्ने गराउने ।
१४.समितिको बैठक आवश्कता अनुसार बस्नेछ । समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

१३. रणनीति कार्यान्वयन अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था

क. रणनीति कार्यान्वयनको सम्वन्ध भनेको मुख्य रुपमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण रहन्छ । लैससास परीक्षण दिगदर्शनले निर्दिष्ट गरेका १०० सूचकहरुको आधारमा रणनीति कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गरिनेछ ।

ख. स्थानीय तह भित्र कार्यरत सवै संघ संस्था तथा विकास साझेदारहरुलाई वार्षिक रुपमा कार्यक्रमको समीक्षा गर्दा लैससास को दृष्टिकोणले समेत गरेर प्राप्त उपलव्धि र समस्याहरुको पहिचान सहितको प्रतिवेदन पेश गर्ने नीति अवलम्वन गर्ने ।

ग. स्थानीय तहमा कार्यरत विभिन्न सरोकारवाला संघसंस्थाहरूको प्रतिनिधित्वमा सामाजिक विकास महाशाखा अन्तर्गत लैससास अनुगमन संयन्त्रको स्थापना गर्ने । जसले रणनीतिमा उल्लेख गरिएका कृयाकलापहरु पालिकाको वार्षिक कार्यक्रममा समावेश भए नभएको एकिन गर्ने र सम्बन्धीत पक्षलाई सुझाव प्रदान गर्ने । वार्षिक कार्यक्रममा समावेश भएका कृयाकलापहरु कार्यान्वन कसरी भइरहेको छ सो को समेत अनुगमन गरि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत मार्फत प्रतिवेदन पेश गर्ने ।

१४.. संभाव्य जोखीम र न्यूनीकरणका उपायहरु

१४.१ संभाव्य जोखीम

लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा निम्नानुसार जोखिमहरु आउन सक्ने अवस्था छ

क. पितृसत्तात्मक सोच हावी रहेको सन्दर्भमा लैङ्गकि समानता रणनीतिले महिला तथा बालिकालाई मात्र प्राथमिकतामा राख्छ भन्ने भ्रमपुर्ण बुझाईका कारण रणनीति कार्यान्वयनमा गतिरोध उत्पन्न हुन सक्छ ।

ख. सार्वजानिक तथा निजी क्षेत्रका सबै संरचनाहरूमा महिलाको समानुपातिक सहभागिता नहुँदा लैङ्गकि समानता रणनीतिको कार्यान्वयन तथा अनुगमन सही ढंगबाट नहुन सक्छ ।

ग. लैससास बहुपक्षीय सरोकार राख्ने विषय भएकोले समन्वय र सहयोगमा समास्या हुनसक्छ ।

घ. लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा आवश्यक क्षमतायुक्त र दक्ष जनशक्ति र श्रोत साधनको सिमितता हुनसक्छ ।

ङ. विषयगत शाखा तथा अन्य सरोकारवालाहरु विच लैससास रणनीति कार्यान्वयन अन्यौल विविधता तथा दोहोरोपना हुन सक्छ ।

१४.२ जोखीम न्यूनीकरणका उपायहरु

क. लैंङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि नेतृत्व तथा सरोकारवालाहरुको साझा बुझाईमा एकरूपता ल्याउन तालिम,गोष्ठी तथा छलफलको आयोजना गर्ने ।

ख. बहुपक्षीय सरोकारवालाहरु संगको समन्वय तथा सहकार्य बढाउने ।

ग. स्थानीय तहका हरेक वैठकमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कार्यहरुको समिक्षा गर्ने ।

घ. विषय विज्ञहरु संग नियमित परामर्श गर्ने ।

१५ निश्कर्ष

लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणको लागि संघीय तथा प्रदेश स्तरमा बनेका नीति तथा रणनीतिहरुलाई कार्यान्वयन गर्न र अन्तराष्ट्रिय स्तरमा भएका सन्धि संझौता एवम प्रतिवद्धताहरुलाई स्थानीयकरण गरी वार्षिक नीति कार्यक्रममा समाविष्ट गर्दै लैजान आवश्यक छ । नीतिहरु वन्ने तर कार्यान्वयन नहुने कुरा हालको प्रमुख चुनौतीको रुपमा देखा परेको छ त्यसैले अनुगमन मूल्याङ्कनको क्षेत्रमा व्यापक सुधार गरी हरेक कृयाकलापलाई लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणको नजरले मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटी विकास गर्दै लैजानु पर्दछ । यसरी निश्चित समय सम्म लक्षित वर्गलाई न्यायोचित अवसर दिदै लैजाने हो भने चाडै नै लक्षमा पुग्न सकिन्छ ।